

poruje se totiž nadvýroba i velmi odvážné spekulace, které konečně mívají v zápětí těžké národohospodářské poruchy. Krise z toho povstalé ohrožují také kapitály i důchody těch, kteří se sami nijakých lehkovážností nedopustili, kteří pouze při sociální spletitosti všech hmotných styků za podnikatelské soustavy byli podobnými zmatky a kritickými pohromami zároveň zasaženi.

Dokladem takových neblahých následků nerozvážného úvěru byly ohromné hospodářské krise roku 1873 v Německu a zvláště v Rakousko-Uhersku, jehož hospodářský rozvoj byl lehkomyšlným rozplýtváním úvěrních kapitálů na leta ochromen a zastaven. Jiný doklad již byl uveden z Francie, jejíž kapitalisté zbytečně zakopali několik miliard frs na neplodné práce na *šíji panamské*; neboť tamní výkopávky byly po většině naprosto neužitečné pro budoucnost nebo zanikly úplně v tropické bujné vegetaci. [Nový panamský průplav jde také zcela jinudy, než se původním Lessepsovým nezdařeným pokusem jej vésti zamýšlelo].

Ještě horší sociální následky mívá nouzový úvěr veřejný, zvláště úvěr proplytvaný ve válkách nebo v nebezpečných přípravách k nim. Děsné války hrozcí záhubou a vypleněním celých krajín ano i vyhubením národů nebyly by možné bez vyvinutého moderního úvěru a bez jeho nesmyslného napjetí až do úplného vyčerpání postiženého sociálního celku. Ovšem že úvěr ten nedával se nijak dobrovolně, nýbrž byl všelijakým rafinovaným nátlakem a vydíráním vynucován (na př. v bývalém Rakousko-Uhersku).

49. Zprostředkování úvěru bankami a cennými papíry. Socialisace úvěru pomocí cenných papírů.

Úvěrní styky mezi kapitalisty a podnikateli nebo vůbec mezi věřiteli a dlužníky — také nepodnikajícími — byly by při velkém počtu věřitelů a při rozptýlenosti a velmi nestejně velikosti kapitálů žádaných i potřebovaných velmi ztíženy, kdyby nebylo *zvláštních podniků, které uvěřování zprostředkují* a kdyby zároveň nebylo jimi použito vlastních nástrojů úvěrních ve formě *cenných papírů*, jež úvěr přímo ztělesňují a jaksi socialisují.

Úvěrní podniky zprostředkující mezi věřiteli kapitalisty a podnikateli dlužníky zoveme *bankami* nebo šire *úvěrními ústavami*. Mohou to býti buď podniky jednotlivců nebo společností, ale stálým vývojem víc a více nabývají převahy mezi nimi podniky společenské. Nyní již skoro po větce se název bank přisuzuje pravidelně jen úvěrním podnikům společenským. [Menší společenské úvěrní ústavy však se nejmenují obyčejně bankami, nýbrž záložnami, spořitelnami, úvěrními družstvy a úvěrními společenstvy, záložnami a výpomocnými pokladnami atp.]

Úvěrní podniky při svém zprostředkování smlouvají se samostatně jak s věřiteli tak s dlužníky. Kapitály přijímají od věřitelů, kteří by rádi své přebývající prostředky výhodně bez vlastní činnosti zužitkovali; za tím účelem je ukládají na úrok do bank. Tím věřitelé kapitalisté stávají se účastníky podnikatelských zisků, kterých docílují

vlastní provozovatelé podniků úvěřenými potřebnými cizími kapitály (pevnými nebo oběžnými), jež si vydlužily z bank sbírajících přebytečné úspory z nejrůznějších zdrojů. Ústav úvěrní vůči věřitelům — vkladatelům stává se dlužníkem — má *pasiva* (za svěřené mu kapitály), jeho jednání jest tedy v tom směru *pasivním*. Vůči podnikatelům, kteří od něho kapitály dostávají a stávají se tak jeho dlužníky, nabývá pohledávek *aktiv*, jeho jednání jest tím způsobem *aktivní*.

Tato zprostředkovací činnost bank i jiných úvěrních ústavů *zásadně by mohla vystačiti* skoro úplně jen s *cizími úvěřenými kapitály*, kdyby v každém okamžiku poptávka po kapitálech byla u banky menší nežli jejich nabídka od věřitelů, kdyby vždy pasivní obchody banky byly v převaze oproti obchodům aktivním. Ovšem by to bylo možné ještě jen tehdy, kdyby věřitelé nepožadovali (snad náhle) mezi tím svých kapitálů dříve než dlužníci jsou povinni je opláceti. K tomu vymáhání svých kapitálů však jsou věřitelé vždy oprávněni (buď po dané výpovědi neb i bez výpovědi) a proto banky s pouhými cizími kapitály nemohou vystačiti.

Jelikož tedy občas požadavky o výplatu úvěřených kapitálů mohou přesahovati povinné splátky dlužníků, jest nutno, aby si banky vedle cizích vypomáhaly také vlastními svými kapitály. Bez těchto vlastních kapitálů byly by banky stále tísněny a při poskytování úvěrů byly by příliš vázány náhodným přílivem a odlivem cizích úvěřených prostředků. Ale povážlivější by bylo, že by se často ocitaly v nemožnosti vrátiti úvěřené kapitály, kdyby jich věřitelé náhle požadovali zpět buď podle smluvené výpovědi nebo okamžitě, když (podle úmluvy) ani není potřebí výpovědi dávatí. Někdy takovému vyplácení vkladů nebo účetních přebytků banky nemohou postačiti ani svým dosti velkým pohotovým jměním, když většina věřitelů jejich nějak znepokojených šmahem by požadovala svých kapitálů (při tak zvaném „runu“). V tísních z toho povstávajících banky se musí ohlížeti po jiných zdrojích úvěrních, zvláště když svá aktiva uložily nějak pevněji v podnicích, z nichž rychle je vybavovati bylo by buď neradno neb i nemožno.

Pravidelně za takových mimořádných požadavků vkladatelů úvěr výpomocný menším úvěrním podnikům poskytují velké banky, které mají dosti přebytečných kapitálů, nebo které si úvěrní prostředky mohou snadno jinak zaopatřiti. Mezi nimi zvláště způsobilé k poskytování zabezpečených úvěrů také větším bankám jsou cedulové banky, které k tomu cíli bývají oprávněny uváděti v oběh peníze (bankovky), ovšem jen když jejich pohledávky jsou nějak nepochybně zabezpečeny a lehko i rychle dobytelný. Také svépomocnými podniky úvěrními mohou si menší banky opatřovati potřebné kapitály. [Toho druhu svépomocnými úvěrními ústavy jsou na př. „Ústřední banka českých spořitelen“ — (také německé spořitelny mají své ústředí) — nebo „Úvěrní svazy záložen“ nebo „hospodářských úvěrních družstev“ atd.] Někdy také velké *veřejné* banky jsou oporou menším spolehlivým bankám, jako: „Zemské banky“ nebo různé „Zemské úvěrní fondy“ atd., a poskytují na dostatečné záruky menším úvěrním ústavům potřebné prostředky.

Banky musí tedy s jistou prozřetelností pečovati, aby jejich aktiva byla ve shodě s pasivy, jakož i aby podmínky svých aktivních jednání upravovaly vhodně podle povahy svých pasivních obchodů. Dostal-li úvěrní podnik kapitály na kratší dobu nebo splatné hned na požádání, nesmí je uvěřovati většinou tak, aby je nemohl vybaviti, leč v delší době — musí tedy také co možná jen krátkodobý úvěr poskytovat. Jsou-li prostředky bance svěřeny na trvalo nebo má-li banka při tom po hotově své vlastní kapitály značnější, může poskytovat úvěry dlouhodobé nebo na delší výpovědní lhůty vázané.

Nejúplnějši shody mezi dobami úvěrů aktivních i pasivních lze docíliti *bankám emisním*, které mohou nabývati potřebných kapitálů vydáváním dluhopisů splatných v týchž lhůtách, ve kterých dlužníci bance své dluhy oplácejí. Takové úvěrní ústavy vlastně jen prostředkují mezi kapitalisty, kteří si přejí své jmění bezpečně a trvale uložiti na úroky, a mezi dlužníky, kteří potřebují úvěru trvalého, nevýpovědného, ponenáhlu upláceného. Banka svému dlužníku sama nedává nijakého kapitálu, nýbrž pouze mu vydává své obvyklé dluhopisy (tiskne je); dlužník ty dluhopisy sám pak nabízí kapitalistům ke koupi (po případě je banka často svým jménem za dlužníka přímo věřitelům prodává). Dluhopisy ty sama banka úrokuje, k čemu jí dlužníci jsou povinni napřed úroky platiti a také dluhopisy splácí tak, jak jí povinné splátky dlužníci musí plniti. Patrně by takové banky emisní vůbec ani nepotřebovaly vlastního jmění, neboť prostě jen inkasují povinné dávky od dlužníků a vyplácejí je věřitelům, účtující při tom dlužníkům jistý poměrně malý příspěvek režijní. Kdyby dlužníci byli úplně spolehliví a dochvilní, nevznikly by bance emisní nijaké obtíže ani nesnáze vůči pohledávkám věřitelů, třeba by neměla větších vlastních prostředků. Jelikož však dlužníci mohou býti buď v prodlení nebo někdy se stávají k placení neschopnými (insolventními), musí také tyto banky míti jisté vlastní kapitály. Často stačí k tomu veřejná záruka, když samo některé veřejné hospodářství zřídilo podobný emisní úvěrní ústav a když od dlužníků jsou poskytovány dostatečné záruky správného a dochvilného plnění, jakož i důležité příspěvky na režii. *)

Bankovní zprostředkovatelskou činnost bylo by lze připodobniti nádržkám, do nichž volně přebytečné kapitály z přerůzných menších i větších zdrojů se svádějí, aby z nich mohly vplývati do různých podniků, které jich potřebují, a které jakoby jimi byly zúrodnovány. Pokud přítok těch kapitálů by trval nepřetržitě a pokud by přibývalo do bank nových kapitálů značněji, než by se jich v podnicích potřebovalo, banky by mohly všem podnikům, které by od nich úvěru žádaly vyhověti skoro jen kapitály cizími a nepotřebovaly by ani větších prostředků vlastních. Při ustálených úvěrních poměrech větší banky skutečně mívají pravidelně dosti nabízených cizích kapitálů, i mohou vlastních svých prostředků užiti k různým podnikům od vážnějších, které slibují větší výtěžky. Hlavně k obchodům zakladatelským i spekulacním bylo by nebezpečno používatí úvěru cizího a

*) Podle těch zásad zřízeny byly zemské hypoteční banky nebo Zemědělské banky i Zemské banky, o nichž ještě dále se jednati bude.

jedině silné vlastní kapitály mohou jim býti dostatečnou oporou (a při možných nezdarech lze z nich krytí utrpené ztráty).

Bankovní zprostředkování úvěru se náramně usnadňuje všeobecným používáním *cenných papírů*. Cenné papíry buď přímo vznikly z bankovního provozu nebo také samostatně povstaly z potřeb úvěrních, směnných a platebních; ale i takto samostatně vytvořených cenných papírů používají pak banky napařád k usnadnění svých služeb úvěrních. Cenné papíry jsou již tak navzájem svázány s provozem bankovním, že si ani banky bez instituce cenných papírů ani cenné papíry bez bankovní součinnosti a opory skoro nelze představit.

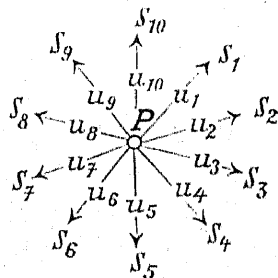
Hlavním znakem cenných papírů jest jejich sociální ráz a úkol, aby se úvěrní zprostředkování a plnění odpoutalo od individuálních a osobních vztahů mezi věřitelem a dlužníkem, i aby pohledávky se přímo vtělily ve své hmotné nosiče — (v papíry, v listiny) — takže se z nich stává *zboží věcné* jako jiné zboží zcela hmotné povahy.

Vymanění věřitelských pohledávek z individuálních, osobních vztahů bylo pouze *logický přízpůsobeným požadavkem a důsledkem sociálního poslání podniků*, aby totiž podnikatelé mohli v náležitém rozsahu zaopatřovati ukojování potřeb cizích, aby mohli řádně dostáti tomuto svému společenskému úkolu všemi směry ve službách všeobecných. Podnik, který své úkoje dodává komukoli, kdo jich potřebuje, uchází se zároveň také o potřebné kapitály u všeho obecnstva. Podnik nabízí za uvěřené kapitály *pohledávky sociálně upravené a zbavené vsí individuality* tak, aby oprávněný věřitel (nabyvatel jejich) mohl na ně spoléhati, jakoby byly věcným zbožím bez nutného zkoumání, z jakých příčin pohledávka vznikla a jaký jest individuální poměr mezi věřitelem a dlužníkem.

Graficky by se to dalo znázorniti asi takto: Podnikatel nabývá sice kapitálů od individuálních věřitelů a je jim za ně sám *osobně* zavázán, zrovna jako dodává své zboží nebo služby různým odběratelům individuálním a má vůči nim také své *osobní* pohledávky. Ale když úkoje své nabízí (na trhu nebo nějakým jiným obecným odbytem), obrací se ke každému, kdokoli by jeho služeb potřebovat mohl. Tedy podnikatel (P) podává své úkoje (u) všemu obecnstvu (spotřebitelům s) asi tak jak by to znázorňovaly nesčetné šipky (v obrazi 1.)

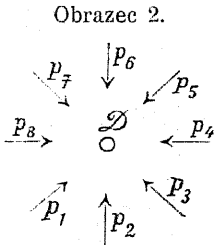
V důsledku toho obrací se k obecnstvu prostřednictvím úvěrních nástrojů stejně sociálně upravených, aby navzájem mohl od kohokoli dostáti potřebné kapitálové prostředky. Nabízí tedy výměnou za potřebné kapitály své vlastní pohledávky, kterých nabyl vůči svým odběratelům (s_1, s_2, s_3 atd.), jež povstávají tedy individuálně. Ale o individualitu jednotlivých dlužníků se už podnikatelovi věřitelé nepotřebují již starati, jelikož jejich společným hlavním dlužníkem stal se sám podnikatel, který jakékoli individuální vlivy a námitky jednotlivých dlužníků vyloučil svými vlastními postačitelnými zárukami. Za dodané úkoje (u) vznikly tedy podnikateli pohledávky

Obrazec 1.

$p_1, p_2, p_3, p_4 \dots$ (obrazec 2.) u odběratelů $s_1, s_2, s_3, s_4 \dots$; ty budou na záruku podnikatelskou plněny každému oprávněnému věřiteli, který jest držitelem některého papíru cenného, jenž dlužníkem na plnění jejich byl vydán.

Podnikatel takto na výměnu za potřebované kapitály nabízí *kterýmkoli věřitelům* pohledávky zbavené všech individuálních vztahů, takže jsou to již jako *věci rovnomocné* s jinými hmotnými kapitály. Pohledávky tyto původně individuální $p_1, p_2, p_3 \dots$ proti kterémukoli dlužníkovi splývají potom, když cenný papír na ně byl vydán s nárokem věřitelským proti společnému dlužníku podnikateli D , ve *hmotnou jednotu se svým písemným nositelem a průkazem* (s cenným papírem), ať jsou osoby původního věřitele nebo dlužníka a jich vzájemné vztahy

jakékoli (podle obrazce 2.).

Věřitelský nárok (pohledávka) *nerozlučně spojený* s hmotnou věcí — s *papírem* — zbavuje se tedy jakýchkoli svých individuálních vztahů a vlastností vůči dlužníkovi, které by mu mohly nějak vaditi nebo jej pozměňovati a posuzuje se *pouze podle svého slovného obsahu* — (dle peněžní sumy v papíru obsažené i dle modalit plnění v něm přímo vytčených). — Pohledávku musí totiž splniti dlužník úplně tak, jaké jest její slovné znění a jest předem vymíněno, že jakékoli dlužníkovy *námítky* proti původnímu věřiteli, *které by nebyly zřejmy ze slov cenného papíru samého, jsou bez účinku.*

Další spojitost pohledávky s cenným papírem ještě jest v tom směru utvrzena, že *pohledávka pouze s cenným papírem trvá*, ale že *také dluh nemůže pominouti a váže stále dlužníka, pokud nezaklikne zároveň s ním cenný papír*. Dlužník tedy smí právoplatně jen tehdy plniti, když se mu *při plnění* zároveň vrátí jeho cenný papír, sice by se vydával v nebezpečí, že by na papír dále obíhající musil znova plniti při pozdějším předložení (praesentaci). Zrovna tak věřitel jest jen tehdy oprávněn plnění žádati, když se vykáže řádným držením cenného papíru a za plnění dlužníkovi vydá papír.*)

Jest tedy cenný papír úplným stělesněním věřitelského nároku (pohledávky) jako jiné hodnotné movité věci a stává se cenným zbožím podobným na př. papírovým penězům nebo jiným sociálním projevům o hmotných oprávněních (známkám poštovním, kolkům atd.).

Příbuznost a podobnost cenných papírů s penězi vztahuje se i na to, že často cenné papíry mohou peníze zastupovati, že se jich může místo peněz používati k placení. Ale jest přece nutno zdůrazniti, že přes tuto příbuznost *cenné papíry naprosto penězi nejsou* ani naopak *papírové peníze* (bankovky nebo státopvky) *nejsou nikdy cennými papíry* (totiž nejsou sprostředkovateli úverů, nýbrž jsou vždy jen

*) Kdyby vlastníku cenného papíru se přihodilo, že by se cenný papír zmařil nebo jinak zanikl, mohla by jinak nepochybně prokázána pohledávka jeho vůči dlužníku ožiti jen tehdy, až by se úředně zjistilo, že cenný papír neexistuje, že není snad v rukou někoho, kdo by na základě něho mohl od dlužníka žádati plnění. Úřední šetření o zániku cenného papíru zove se „amortisačním řízením.“

platidlem). Cenné papíry stále jen zůstávají úvěrními nástroji, i když se jich někdy použije k sprostředkování platů a nemají nikterak plných funkcí peněžních. [Ani sama platební funkce jim nepřisluší, jelikož při povinném placení není nikdo povinen je tak přijímat jako na př. se přijímají papírové peníze s nuceným oběhem. Jejich funkce peněžitá povstala a udržuje se pouze vzájemnými soukromými dohodami, že se přijímají dobrovolně místo placení a vůbec místo peněžního plnění.]

Jest nutno ještě podrobněji tuto věcnou statkovou povahu cenných papírů objasnit, což nejlépe se znázorní příkladem *směnky*: Pohledávka utvrzená směnkou mohla vzniknouti z různých oprávnění věřitelových proti dlužníkovi, ale pro jsoucnost směneční pohledávky bývají při tom osobní vztahy a vzájemná oprávnění i povinnosti věřitelovy a dlužníkovy načisto lhostejny. *Ano ke vzniku právoplatné směnky podle našeho směnečního práva* (které je původu německého), *není ani zapotřebí nijakého právního důvodu, stačí pouze existence formálně bezvadné listiny směneční s písemným závazkem dlužníkovým (s jeho podpisem).*

Na př. může se při směnečním závazku jednati o různé věřitelské nároky (pohledávky): *a)* buď o výpůjčku peněžitou, kterou se dlužník zavazuje za určitou lhůtu splatiti, *b)* neb o placení odebraného zboží, nebo o pohledávání z rodinných příčin [*c)* vydání věna, nebo *d)* vyplácení dědických podílů směnečně pojištěných atd.], *e)* nebo o pohledávky zaručené, kterými vedlejší dlužník zavazuje se za jiného (hlavního) dlužníka atd. Jsou-li taková pohledávání podepréna směnkou (jsou-li v ní vtělena), pomíjejí pro dlužníka všechny osobní výhody (námitky — exceptiones), které by mohl míti buď proti svému věřiteli původnímu nebo proti obsahu a váze jeho pohledávky. *Ano nezáleží ani na tom, zdali pohledávka vůbec právoplatně vznikla* (nebo zdali mezi tím snad nezanikla). Dlužník jest povinen směneční dluh vyplniti tak, jak jest *ze samého slovného obsahu směnky zjevný, jakmile směnku řádně sepsanou opravdu podepsal a jakmile vlastník směnky se vykáže jejím bezelstným držením.*

Tedy, když dlužník směnku podepsal, aby za ni dostal od svého věřitele výpůjčku, nebo aby si objednal potřebné zboží nebo jiný kapitál (suroviny, stroje atd.) k provozování podniku, nebo aby podle jejího znění vyplatil svému teprve nastávajícímu zeti věno*), neb aby z očekávaného dědictví splatil spoludědický podíl, nebo že zaručil se za jiného dlužníka, jest nucen směnku zaplatit také tehdy, když právního podkladu pro směnku nebylo nebo právní předpoklady (právní důvody) směnky se nesplnily. Když tedy v naznačených příkladech *a)* směneční dlužník buď zamýšlené výpůjčky od svého věřitele neobdržel, *b)* nebo když objednávka zboží nebyla vyřizena, *c)* nebo když otec slibující své dceři věno (nebo kdyby je za otce slíbil jiný pořizovatel věna) tchánem se nestal, protože se sňatku sešlo, *d)* nebo když dědictví se nedostalo domnělému dědici a tedy závazek k výplatě spoludědictví ani nevznikl, *e)* nebo když nebylo ani hlavního dluhu,

*) Věno závazně slíbiti se jinak může pouze písemně na základě *notářsky sepsané listiny* a ovšem nárok na ně má jen *skutečný zeť* po právoplatném sňatku.

za který se někdo zaručiti chtěl, atd. — když tedy v žádném z vytčených případů fakticky vůbec nijakých právních důvodů pro jakoukoli pohledávku ani nebylo — musí ten, kdo by takové směnky *bez splněního právního důvodu* podepsal, směnky ty přece zaplatiti. Předložil-li totiž směnku vlastník, proti němuž osobně se nemohou podobné námitky činiti, poněvadž nejsou ze slovního podstatného obsahu směnky patrný, musí směneční dlužník bezpodmínečně zaplatiti. [Vytčení právního důvodu, z kterého směnka vznikla, není vůbec dle našeho dosavadního směnečného řádu podstatnou částí směnky ani není závadou pro platnost směneční pohledávky, že takového právního důvodu nebylo, nebo že nebyl splněn].

Pro tyto své vlastnosti cenné papíry jako obecně oblíbené cenné zboží úvěrní a jako hodnoty snadno přenosné i převoditelné staly se všeobecným nástrojem ke zprostředkování styků úvěrních mezi věřitelem a dlužníkem. Tím snáze zobečněly, jelikož jich v míře co nejrozsáhlejší k tomuto zprostředkování užívají banky i všechny jiné úvěrní podniky. *Cennými papíry mobilisují a socialisují se tak individuální hodnoty, které by jinak zůstaly omezeny na úzký okruh styků mezi osobně známými lidmi, a dostávají se ve všeobecný tržní oběh.*

Cenné papíry tím, že se pohledávky odpoutaly od osobních (individuálních a proto všelijak různých) styků mezi věřiteli a dlužníky, převádějí hodnoty čistě *individuální* ve platnost *sociální*, která ještě silněji bývá utvrzena všeobecným trhem (bursou) na cenné papíry (effekty, les effets) a zprostředkovatelskou službou úvěrních ústavů. Tím sociální funkce podnikatelů opatřovati napořád úkoje všelikých cizích potřeb jest velmi usnadňována i dochází všeobecné podpory mezi obecnstvem shánějším se po řádném využitkování svých kapitálů i kapitálových zlomků. Sesilováno je to kromě toho tou okolností, že lze cenných papírů zároveň použití i za nástroj všeobecné směny, kterou rovněž banky usnadňují a regulují.

Cenné papíry, které takto zobjektivisovaly a ve všeobecný koloběh uvedly pohledávky platné, netvoří jistě nových hodnot. Cennými papíry však hodnoty všelijak omezené pouze na úzké okresy přivádějí se ke všeobecné platnosti a k sociální působnosti, i stupňují se tím způsobem účinky úvěru a zužitkují se všechny i sebe nepatrnější zlomky kapitálové a uzpůsobují se touto všeobecně přístupnou formou k vytváření nových nebo k lepšímu použití a zužitkování existujících již hodnot. Cenných papírů používají všelikým způsobem různí podnikatelé, aby si do svých provozů přivábili potřebné kapitály, po případě pomocí cenných papírů používají podle povoleného jim úvěru nahromaděných kapitálů z bank i z jiných úvěrních zdrojů.

Svému sociálnímu rázu přizpůsobily si také cenné papíry velmi vhodné způsoby k nabytí a předávání vlastnictví, čím se ještě zřetelněji shodují s jakýmkoli věcným cenným zbožím. Podle toho, jak lze vlastnictví cenného papíru nabytí, rozeznáváme:

1. *Cenné papíry na majitele (au porteur, to bearer, Inhaberpapire)*, jichž se nabyvá *pouhým držením* s úmyslem (vysloveným nebo jinak patrným), aby se jich vlastnictví získalo. Musí ovšem držení to býti *bezelstné (bona fide)*, ale za bezelstného držitele se považuje již každý, komu nelze dokázati držení *obmyslné (mala fide)*.

Zda byli předchůdci vlastníkovi skutečnými vlastníky či nie, na tom již nezáleží, jenom když bezelstnému nabyvateli neprokáže se *hrubý omyl (lata culpa)* při nabývání; ovšem vyloučeno jest nabývání *obmyslné (dolus)*. Také všeliká práva věčná (zástavní právo nebo jiný nárok) zanikají, pokud novému vlastníkovi při nabytí papíru nebo z jeho obsahu slovního nebyla známa. Cenné papíry na majitele bývají buď poznačeny tak přímo v textu samém (na př.: „doručiteli tohoto papíru zaplatte...“ nebo „majiteli zaplatte...“ atd.), nebo vedle jména mají doložku svědčící majiteli [„zaplatte za tento papír osobě X, nebo tomu, kdo jej předloží...“ (presentantovi)], nebo konečně všeobecným zvykem právním se považují za papíry na majitele také ony cenné papíry, které výslovně znějí na určité jméno. Takovými cennými papíry na majitele jsou dle všeobecného právního zvyku na př. spořitelní nebo jiné bankovní vkladní knížky vydané na jméno, pokud jich placení není vázáno na umluvené heslo nebo pokud jiná formalita není k tomu účelu mezi vkladatelem a bankou umluvena, aby kolování papíru ztížila nebo zamezila.

Kdyby pouhé prosté předání papírů na majitele ve vlastnictví mělo býti zamezeno, bylo by potřebí nějakým všeobecně patrným a veřejně platným zákazem jejich povahu „na majitele“ zrušiti a je určitému vlastníku individuálně připsati. To se děje *vinkulací cenných papírů*, kterou jen určitý vlastník je na papíru nepochybně vyznačen; byl-li cenný papír původně vydán na majitele, může se tak státi jenom po uvědomění a se souhlasem vydatelovým (dlužníkovým).*) Vinkulace cenných papírů děje se dosti často, aby se zajistilo určité movité jmění v cenných papírech některému veřejnému hospodářství (obci, okresu atd.) nebo nějakému fondu a nadaci nebo i soukromé osobě, když se jedná o nezczizitelnost při správě svěřeného jmění cizího na př. jmění sirotčího nebo složené kauce atd.

*) Od cenných papírů na majitele sluší rozeznávali průkazní listiny svědčící majiteli, které vydává dlužník, aby si usnadnil plnění, aby totiž nemusil podrobně zkoumati oprávnění věřitelovo. Jsou to t. zv. *legitimační papíry* nebo legitimační znaky, na které jejich držitel může žádati buď určité plnění nebo vydání jisté věci svěřené nebo uložené. Takovými legitimačními papíry jsou na př. známky v šatnách vydávané na uložené tam oděvy nebo známky na zástavy úvěrním ústavům svěřené (zastavárenské listky) nebo známky na věci dané ko správce řemeslníkovi nebo jiné podobné uschovací známky a papíry. Stejně jsou legitimačními papíry vstupenky do divadel, koncertů a jiných zábavních místností nebo známky předplatné na obědy v hostincích nebo jakékoli jiné známky na určité plnění. Tak i jízdní listky pro železniční dopravu osobní, nebo zavazadlové listky na železnicích (Gepäckscheine) nebo na parolodích atd. lze připočísti k legitimačním papírům.

Legitimační papíry jsou jen pro usnadnění plnění dlužníkovu, aby nepotřeboval důkladněji zkoumati oprávněnost věřitelovu. Dlužník když vydá věci na legitimační papír, je prost svého závazku; ale dlužník není povinen na papír legitimační plniti, jakmile má podezření, že ten, kdo jej prezentuje, není skutečným vlastníkem věci; také může bez závady plniti, přesvědčí-li se, že o plnění požádal vskutku oprávněný, ačkoli zároveň při tom nepředložil legitimačního papíru. Držení tohoto papíru samo o sobě neopravňuje ještě držitele, aby muselo mu býti plněno (jako při cenném papíru). Dlužník je prost svého závazku, jakmile prokáže, že plnil řádně oprávněnému, třebaš mu nebyl legitimační papír vrácen a třebaš by jeho držením se vykázal pak někdo jiný. Tedy legitimační papíry podobají se sice cenným papírům na majitele, ale nejsou jimi; pouze usnadňují plnění dlužníkovu zprošťující ho povinnosti zkoumati v každém jednotlivém případě oprávnění presentantovo.

2. *Cenné papíry na řad*, které se převádějí rubopisem (indosace, endorsement, endossement, les effets à l'ordre, to the order, Ordre-papiere, na prikaz — на приказъ a j.). Mohou se také tak převáděti některé papíry svědčící jen určitému jménu (jako směnka, závěrečný bursovní list, check nebo akcie na jméno), pokud jich převoditelnost není zakázána slovy: „*nikoli na řad*“. Jindy ovšem musí taková převoditelnost býti vyznačena výslovným označením: „*na řad*“. Rubopis jest pravidelně neformální přepis na jiného vlastníka a děje se na rubu cenného papíru. Je-li rubopis nevyplněný, považuje se, jakoby byl vlastníkem každý bezelstný držitel, zrovna jako tomu jest při papírech na majitele. Proto lze papíry na řad i takové, při nichž vydávání na majitele jest jinak nedovoleno (na př. u nás není platnou směnka svědčící majiteli), učiniti papíry na majitele, když se jejich první vlastník na rubu papíru prostě podepíše (rubopisem nevyplněným). [Ostatně při směnce může tak učiniti hned vydatel, kdyby vydal směnku „*na řad svůj vlastní*“ (učinil se sám vlastníkem) a potom se na rubu prostě ještě jednou podepsal.] Vyplněný rubopis zní asi: „*Za mne na řad pana X*“, k čemuž musí býti připojen *podpis* předcházejícího vlastníka.*)

*) Pro převádění směnky (nebo jiného papíru na řad) rubopisem uvádějí se zde vzory: *Líc směnky*:

V Praze, 25. května 1920.	Kč 5000
Ode dneška za tři měsíce zaplatte za tuto první směnku na řad můj vlastní	
korun československých	Pět tisíc
Hodnota ve zboží; súčtujte dle návěští.	
Pan Karel Opatrný v Bratislavě.	Jaroslav Spurný.

Pro rubopisy vyplněné i nevyplněné vzory *na rubu směnky*:

Za mne na řad Ladislava Krátkého. Hodnota v hotovosti. 3. července 1919. Jaroslav Spurný.	Za mne na řad A. Spáčila. 10. července 1919. L. Krátký. A. Spáčil.
---	--

Směnku tuto vydatel Jarosl. Spurný postoupil za hotové Ladislavovi Krátkému, který ji předal A. Spáčilovi. A. Spáčil jí dal v oběh rubopisem nevyplněným, tedy vlastníkem jejím jest pak každý bezelstný držitel. — Táž směnka s nevyplněným rubopisem vydatelovým byla by papírem na majitele:

<i>Rub směnky:</i>	Jar. Spurný.
--------------------	--------------

3. *Cenné papíry na jméno* (rektapapíry), které svědčí jménu určitého majitele a nemohou se prostým rubopisem převáděti (po případě jejich převod rubopisem jest zakázán). Tyto papíry se nehodí ke všeobecné cirkulaci a jejich povaha nepozbývá rázu individuálního, takže námitky proti původnímu věřiteli zůstávají v platnosti. Ale někdy dlužník pro vlastní své pohodlí se těch námitek vůči věřiteli vzdává nebo jich nikdy nepoužívá. Tu pouhý neformální postup zjevný na papíru sámém *prakticky* stačí ku převodu vlastnictví neb aspoň k oprávnění, aby presentant mohl plnění pravoplatně od dlužníka žádati. Takové papíry se pak svým významem značně přibližují papírům na řad, ovšem jen vzhledem ke všeobecně již vžitě dlužnické praxi, že se bezvadný postup na papíru výslovně smí považovati za postup vlastnictví, když dlužníkovi při jeho zkoumání nelze vytýkati hrubý omyl, nebo když dlužník není ani povinen — jako tomu také bývá při rubopisech — zkoumati správnost podpisů cedentových.

4. Ovšem se mohou všechny cenné papíry postupovati také všemi ostatními pravoplatnými převody práva vlastnického, které jsou obvyklé podle občanského práva o převodu vlastnických oprávnění na věcech movitých vůbec. Jelikož cenný papír stává se věcným zbožím, může se jeho převedení státi tak, jako při jiných movitých věcech se děje (cessi nebo jiným pravoplatným převodem podle obecného práva).

50. Úvěry v cenných papírech a jimi sprostředkované platy a směny; specifikace cenných papírů.

Cenných papírů používá se ke všestrannému sprostředkování velmi rozmanitých úvěrů soukromých i veřejných. Zároveň pomoci bank se jimi zprostředkují nejrůznější peněžité platy i směny zboží za zboží. Cenných papírů však vůbec lze použít k vyrovnávání vzájemných peněžitých platů, i když původně byly pouhými úvěrními listinami. Rovněž i platební cenné papíry zakládají se na určité úvěrní pohledávce. Proto lze cenné papíry jednotně lišiti dle obsahu a povahy pohledávek:

1. *Částečné nebo dílčí úpisy* (*obligations partielles, Teilschuld-schreibungen*), kterými se velký dluh rozděljuje na samé menší části v zaokrouhlených velikostech. Na př. dluh 1.000.000.000 frs rozvrhne se na úpisy různých velikostí po 100 frs, 200 frs, 500 frs, 1000 frs, 10.000 frs, 20.000 frs, 25.000 frs atd. Sumy větší než 25.000 frs se zřídka již volivají. Kdyby někdo podobně veliké kapitály dlužníkovi půjčoval a v celku je chtěl pak převáděti, děje se to buď četnějšími podobnými úpisy většími nebo pravidelněji k tomu jsou určeny (individuální) zápisy do *hlavní knihy dluhů státních*, nebo do jiných podobných seznamů státních dluhů („*le grand livre de la dette publique*“). Z této knihy státních dluhů se pak mohou dělati výpisy jakožto samostatné cenné papíry nebo se mohou pohledávky v samé hlavní knize přepisovati na nového vlastníka zrovna, jako se provádějí přepsání (gira) v běžných účtech bank.

Zvyk zapisovati z největší části státní dluhy do „*hlavní knihy*“ jest velmi rozšířený v zemích západoevropských (v Anglii, ve Francii,